

Maja Jančič*Kratke zgodbe***Siesta**

"Ne morem več razmišljat." Segel je v lase, pihnil skoz nos, potem si ga je izpraznil v robec. Glas, jokav, se mu je tresel do skrajnosti. In bilo je vroče. Tipično, značilno, paradigmatično vlažno tropsko podnebje v drugi polovici avgusta. Dan, ko se je šolskost primera kazala naravnost idealno. V zaspano motnost popoldneva sta šklopotala samo star, razmahan ventilator in razsrjeno nabijanje muh ob okensko šipo. Prava intonacija naveličanosti.

Emilu je po sencih počasi polzel pot, kaplje so ga žgečkale, brisal jih je, s hitrimi, neučinkovitimi kretnjami, pot je kar lil z njega. Živčno je za silo, v isti odsmrkani robec, podrgnil tudi stekla očal, si jih nazaj nataknil, sopol, sklonjen nad mizo, prekrito z razprostrtimi situacijskimi načrti, tlorisi in grafikoni. "Peter, ni mi več jasno." Peter je sedel v bambusovem stolu, bil je visokorasel blondinec najsvetlejše sorte, ožgan nos mu je gledal spod mokre gaze, poveznjene čez oči in čelo. S pahljačo v desnici je leno mešal negibni zrak. "Misliš, da meni pa je ..." je zamrmral, "pa še tako pofukano vroče je ..." Emil ga je pogledal (prekleta jebe se mu projekt ... ne samo projekt, vse skupaj se mu prekleta jebe ...), prepričati se je hotel, ali Peter res ne zmore nobenega zavestnega čustva več, celo bebavega sočutja ne. Ni se premaknil, ni mu vrnil pogleda, še naprej se je samo pahljal, nič. Pogosto je tako težko

verjel svojim očem (in midva sva ljubimca?), vsakič ko mu je spomin lahko segel v čas nekaj mesecev nazaj. Peter. Siesta. Enkratni čas nekaj ur, ko resnično nista mogla, ker tudi nista hotela, početi drugega kot pri miru sedeti, pohlepno srkati ledeni čaj, džintonik, gola, jasno, ali spati na hladnih lanenih rjuhah, dremati v viseči mreži s sprehodom mravlje čez Petrov gladki, mladeniški torzo. In fuk? Takrat je bil najboljši, izžet iz zadnjega mogočega vira moči, prepotenega telesa, izmozganega od previsoke zračne vlage. Vsak dan ta posebni čas, ki je sedaj bolel, ker je hotel biti samo njegova lastna obsesija. Oblastna, da se je čutil nesposobnega narediti kar koli odločnega. Zoprna, ker je vedel, da bo Peter vedno privolil v spontanost, ali bolje rečeno, navajenost fuka, želel pa več nikoli. Gledal ga je, s palcem in kazalcem, kot bi ga mučila migrena, zakopanima v nagubano čelo. Peter je še vedno prilagojeno odpočival telo v gnezdu iz bambusa, pihal rob gaze, ki je prekrila tudi njegova lepa usta.

In spet sta se prepuščala strasti, Emil v strahu, da jo izgubi, Peter v stoični prepuščenosti ustreči.

Dokler? Ne vem konca, morda se ni zgodil. Morda se je izgubil, neke v razdalji med tihomorskimi otoki, kjer je njun arhitekturni projekt bolnišnice zaradi nestabilnosti tal in pogrezanja propadel, in Salzburgom, Emilovim studiem, risalnico v podstrehi stavbe pokopanega razkošja iz sedemnajstega stoletja, s pločnikom iz granitnih plošč, magnolijo v senčnatem vrtu, ki je že tretjič zacvetela, prah pa že zdavnaj prekril kupe vijoličnih ozalidnih svitkov, nered skic in luči s kositrnimi pokrivali. V izenačeni impresiji prašnih sončnih lis razmetan divan, temno prepojeno pregrinjalo, odprt predal pisalne mize. Pravkar izginuli Walter.

Conte poje naprej

Vse je, kot si predstavljam. Crknjeno osvetljen lokal, dim pod zelenimi senčniki, topo trkljanje biljardnih krogel s filozofskimi predahi. Zavaljen tip, nemogoče jih je prezreti na takih lokacijah, malomarno poseden s svojim volumnom vleče narazen sprano karirasto strajco in

skoz zobe preceja postano pivo.

"Torej, ... dogovorjeno, ... da, drži." Ravno prav visok, svetlopolt, da zaštrli iz mizanscene, govori v slušalko. Jodlanje kantrijevskega radia močno prodira v skopo odmerjen prostorček pogovora po žici. Ko izstopi, vratca se za njim s tleskom zložijo nazaj, ga skriva senca klobuka in počasi se razgleda po prostoru. Nobene akcije. Vidi zaraščen obraz, koncentrirano opazuje vrh biljardne palice, kot bi omahovala ob dotiku z osmico, barmana v soju zelenkaste, kolobarjaste svetlobe, briše kozarec, dahne vanj, spet briše. Počakati mora.

Čaka torej. Z viskijem z veliko sode, škatlo rothmank in veliko severnjaške nepotrpežljivosti. Obrnjen proti šanku, naslonjen nanj, gleda spačene odseve v zrcalu, prepreženem s steklenimi policami. Ne zagleda je čisto takoj. Dolgo mora togo oko privajati na ta čudni svet zrcalnih podob. Najprej je to samo bežno migljanje barvastih svetlob, uokvirjenih v pravokotnik stene, v kromirane profile. Potem, v levem zgornjem kotu, v oceanu teme opazi polovično osvetljen obraz, sence so ga naredile nerazpoznavnega, belino papirja, roko, ki piše. S trzljaji, drobnimi, hlastnimi trzljaji v tisti pičli svetlobi. Ženska roka, čeprav so nohti kratko pristriženi, ženski obraz, koder, ki je zdrsnil iz čopka nekje zadaj, ker večkrat seže v lase prav tako nemirno, kakor dela zanke po papirju. Lahko bi uganil ostanek, nadaljevanje te, že načete zgodbe. Izmišljene, skrojene iz tisoč opaženih detajlov. Navada, ki se ji ne more upreti, ko takole čaka, v žepu mu prsti drobijo stresen tobak, led se je že zdavnaj stopil v pol spitem viskiju in gleda jo. Ugiba. Tujka? Dekle s pravkar končano eno izmed madridskih gimnazij ali ženska, čustveno navezana na enkrat starejšega, poročenega moškega? Je to, kar piše, ljubezensko pismo? Brska. Sledi vidnim podatkom, jih poskuša strniti v vzorec. Sociologija na terenu? Ravnokar je morda zapisala:

"... sociološka analiza družabnega življenja v revnejših četrtih New Orleansa ..."

Karnevalski prepah. Proti zgodnjim jutranjim uram so posvinjane ulice prazne. Kot bi preprezale mesto duhov, edini znaki življenja so trakovi svetlobe, ki se prikradejo iz prehodov, obrnjenih na vzhod, ki drzno odkrijejo ves totalno katastrofalni kos razbitih, pohojenih, raztrganih, razlitih. Organov, steklenic, lampijonov, izgubljena pahljača s

polomljenimi rebri. Daljši sprehod bi naletel na še vedno odprt bar. Utrujeni šansonjer bi, ob dremavem pianistu, dihal v mikrofon Gelato a limon, mešal bi ga z Blue tango, brez razburjanja publike. Večina bi namreč spala. Po kotih, pod politimi mizami. Nekdo bi, zadržan v kockast prt, vaje teatra bliskanja nožev, medtem nemo izkrvavel.

Neha pisati, pogleda na uro, preučuje položaj kazalcev. Koliko minut do odhoda vlaka? Ekspres za?

Moj dedek – pilot

Verjetno ena tistih zgodnjih pomladi. Veliko golobov, nežen zrak, ulice, ki vibrirajo od nestrpne napetosti. Prijetno mesto, ki pa ima nenehen, neodpravljen zadah po zaprtosti vase. Stopila je v antikvarnico, vrata so zadela ob zvonček in rahel prah, vedno na takih krajih nekje v zraku, se je leno zvrtnil. Sredi cele kopice zamolklo sijoče postarane krame je stala steklena kredenca, bidermajer iz ene izmed malomeščanskih jedilnic, prvotno najbrž poln porcelana, obteženega z vse preveč dekorja. Limoges, zlate girlande, variiran rokoko, ščepec empira, vonj po pravem času z mlečnimi oblaki ... Sedaj pa je v njej bahavo kraljevalo tisoč drobnarij, drobiž nakita, osiroteli kosi dragocenih kavnih servisov, šatulje, ustniki, tobačnice in žepne ure. Brez obotavljanja, ne da bi se kaj dosti menila za zaprašene čare drugih stvari iz prejšnjih stoletij, morda vrednih vsaj male, obzirne pozornosti, je počasi, kot tolikokrat prej in kot v svetišču, šla čez debelo preprogo, pete so vanjo delale mehke, takoj zaceljene udrtine, do malih vratc, stekel, vdelenih v oreh, zrezljan do onemoglosti. Potem je s pogledom, v obveznem ritualu, dolgo drsela čez žametne pladnje, iskala in našla. Ni je mogla zgrešiti. Nikoli. Omega, magično modrih, tankih kazalcev, od starosti ali nalašč porumenele okrogle številčnice, arabskih številčk, s skoraj dramatičnimi – morala se je nasmehniti – stanjšavami v slogu art decoja. Vabila jo je, s preteklostjo, s spominom, čeprav tista velika dedkova ura, ki jo je njegova asketsko koščena roka, pokrita s pegami, s skoraj bolešno preciznostjo jemala iz žepa na telovniku, ni bila omega. Kljub vsemu, steklena ura,

ki je ujela šibko svetlobo zimskega popoldneva v dedkovem stanovanju. Sneg, ki je zdrsel s strehe in se izgubil v mrzlo tišino. Metri davno pozabljenih naslovov, knjig s pošvedranimi platnicami, načrtih, z drobnimi črkami potiskanih stvari. V skromen okvir dana fotografija. Jose K., pilot prvega reda, ostanek rokopisa nerazpoznaven.

Ozrla se je čez ramo, še vsa v sanjah je ujela hudomušen pogled drobnega antikvarja v posvaljkanem žametnem suknjiču, z očali s precejšnjo dioptrijo. Nasmehnil se je, zmajal z glavo in se znova zatopil v dobavnico. Pobrskala je za denarnico, izvlekla tisočaka in mu ga pomolila: "Ne prodajte je, ... prosim ..." Vsakič z enako rotečim pogledom, istim hrepenenjem, na svidenje, izstopila je, zvonček je zazvenel v odgovor. Obisk je za danes končan.

V iskanju Cassandra

Verjetnost, da kar koli pozabim ali pa je že izgubljeno v kraljestvih korteksa, je pravzaprav dokajšnja. In se je ne da nadzirati. To pa najbrž zgodbe ne bo odpeljalo na mejo resničnega, pa tudi če bo, je vseeno. Trpim namreč za hudimi simptomi domišljije.

Montmartre pri Le Thermidor, posledica zimskih mesecev je nič Japončkov. Gringa zakriva dolg plašč, edina sled pred dnevi pretrganega vegetabilnega zakona z žensko njegovega življenja. Z ovratnikom docela čez teme diha v dlan, jaz pa kadim. Gitanes, to bi kar šlo v kontekst. Ura za Pariz precej zgodnja. Dvanajsta. Nalašč za prazen zajtrk. Sladka bela kava, posuta s kakavom po mlečni peni, francoski rogljič z marcipanom in spet zavojčka s kockami sladkorja, nenačeta, na robu krožnička. S podobnicami slavnih, nekoč pišočih francoskih genijev. Provansalec za kelnerja mi prihaja prižigat cigareto ali pa si samo domišljam, da se mu zdim dovolj vredna truda, ustrežljivega poskakovanja in dunajske šole. Nepojasnjeno čudo, saj sploh nisem videti kot dama. Obleka, ena sama zmečkanina, se po meni valja še od predvčerašnjim, okus po zobni pasti blede z zanesljivo hitrostjo, ki pa sploh ni presenetljiva.

Morda bo kriv moj ustnik, lepa starinska stvarčica z vdelano biserno

matico, trofeja enega mojih večnih, obsedenih romanj po boljškajih vseh evropskih mest. Ali pa bo to do perfektnosti sofisticirana francoščina, govorjena z bolešno preciznostjo, z odlično skladnjo, briljantnimi retoričnimi poudarki, prepoznana za plemenito tudi laiku, čeprav samo z naročanjem zajtrka.

Verjetnost, da so se detajli porazgubili, je zdaj očitna. Ne vem, ali mi je nadvse čedni, uslužni Provansalec kljub zimi zagorelih dlani in ploskih nohtov res prihajal prižigat cigareto. Po spanju na metrojski postaji je to res nemogoče vedeti, dan pa je ne le mrzel, ampak do kosti moker.

Sediva torej. Gringo je kihnil, uživava najbrž svoj zadnji topli zajtrk, zadnji zajtrk sploh, kupljen za kupček blago pozvanjajočih frankov, do brotljivo puščen od včerajšnjega nasilnega odvzema. Iz tranzistorja (zvok je brenčeč) nama v popolnoma praznem lokalu, kot v ironični sanji, igra lambada. Kakšna nora, absurdna ironija. Sili me v huronski smeh, če pomislim, da bi se v tistem trenutku lahko grela pod gvajanskim soncem, prebirala školjke na neznani zahodnoafriški obali, se prepuščala absolutni ustrežljivosti temnopoltih evnuhov, če bi le sprejela Greyevo povabilo. Pojdi z menoj v vročo Afriko (na prav gotovo izmišljeno, dolgočasno plantažo kakavovca), povabilo, zagrgrano v nekakšnem – ne da se mu upreti – baritonu. Mimogrede, Peter Grey je še eden tistih osebkov, pridobljenih z naključnim trčenjem na istanbulskem bazarju, ki v meni vidijo še eno žensko bitje brez predsodkov, torej tudi brez predsodkov, ki se tičejo fuka. Slavne neslanosti o angleškem posebnem smislu za perversnosti ...

Lahko bi se res. Pa mi je najbrž ljubše to, da so me oropali. Popolnoma. Če se ne bi pojavil Gringo, bi me gotovo, kot mimogrede in v objestno zabavo, še spolno izrabili, za troje zakrinkanih dvometrskih svinj to ne bi bilo težko. Gringo jih je odgnal s sezutimi škornji, odmajali so se v posmehljivem, idiotskem režanju njegovemu klovnovskemu početju.

Končno bi lahko zastavila tale ljubki ustnik. Kot je Belogorcev iz Kiša jantarjevega, usnjene galoše in srebrno tobačnico v Carigradu dvajsetih, na begu pred carjevo nemilostjo. Mogoče bi potem še lahko nekajkrat grela svoje riti v kakšni izmed kavarn, namesto da bova čez

dobro uro, praznih žepov in prepuščena muhavosti zimskega Pariza, spet iskala zavetje pri Gringovih prijateljih. Zanje se bo izkazalo, da to niso.

Začelo se je pred slabim letom, natančneje, z raziskovalno nalogo, logičnim in uradnim koncem študija. Vroč junij, julij in avgust, preživeti v arhivih in čitalnicah, inštitutih, fondacijah. Esej o francoskih afišistih, ustvarjalni postopki, zgodovinski konteksti, od 1890 do 1940. Septembra je pisanje prišlo na svetlo, cela gora podatkov s sinoptično natančnostjo zgodovinskega konteksta. Vsesplošna splošnost. Vendar pa v komisijo zbranih resnih gospodov to, kot je bilo videti, sploh ni motilo. Predavalnica je nabito polna zadrževala dih, sem in tja je kdo pritajeno zakašljaj, prepričan, zbran govor je naredil svoje, nemoteno sem jim polnila glave z namišljeno zgodovino, reducirano na najmanjšo mogočo količino. Po kozarcih, v katerih je šumel šampanjec, po razglasitvi ocen naj bi se vame naselil mir, olajšanje, ki ga je bilo upravičeno pričakovati. Ni ga bilo. Ne takoj, še manj pa pozneje.

Rus je leta 1915 prišel v Pariz, A. M. Cassandre, kot se pozneje poimenuje. Prvotno ime? Neznano. Skopo trivrstično podatkovje v Zgodovini grafičnega oblikovanja mi pove samo še to, da umre leta 1968, v Parizu. Medtem ko si skušam predstavljati, kako je primerjati zlata leta gospodarskega vzpona in študentske nemire v enem samem življenjskem ciklu, ugotovim, da mi določnost njegovega življenja uhaja skoz prste. Od leta 1928 do 1936 ustvari večino svojih neprekosljivih mojstrov. Ena izmed njih je Etoile du Nord, litografija za plakat francoske državne železnice, ki pa je, od tiska v majhni podružnici pariške založniške hiše v Lyonu, ni več moč zaslediti.

Jeseni štopam v smeri Budimpešte. Popoldne sedim ob kosu doboš torte, beli kavi in v zabrisanem sijaju empirskega okrasja hotelske kavarne Astoria. Vozni redi vlakov proti jugovzhodu so ugodni, ob osmih bo s perona številka 4 eden izmed njih z mano vred vozil proti Varni. Teden pozneje, na začetku oktobra, že blodim po istanbulskih labirintih, sitim radovednost, prijetna kaotičnost mi zabrisuje občutek obsedenosti z izginulo Etoile du Nord, dokler, išoč kinematograf Beyoglu, ne povprašam za smer v sterilni turistični agenciji na Istiklal Cad. Na eni izmed rustikalno ometanih sten je za steklom in pod klimatsko napravo visela originalna litografija: A. M. Cassandre, 1932, se-

veda ni Etoile, pa vendar Cassandra, dovolj, da postane odločitev za potovanje v Francijo edino mogoča.

V Lyonu sem nekaj dni po božiču in takoj se lotim brskanja. Ne najdem ne litografske delavnice ne nobenega tiskarskega podjetja, ki bi bilo starejše od trideset let. Mestni ahiv o obstoju podružnice Gallimard ne ve ničesar, noben dokument ne priča o tem, pa tudi če bi – kamen so gotovo že zdavnaj odbrusili in sprali, pripravljen, da prenaša zadovoljivo količino komercialnega tiska. Če so Etoile du Nord sploh kdaj natisnili. V Lyonu sem še nekaj časa, tretjega januarja se mislim vrniti domov. Ta tretji januar je jasen zimski dan, razočarana blodim po starem delu Lyona in na desni strani starega trga s suho fontano odkrijem starinarnico. Tabla, razpotegnjena plošča nad vhodom, črkujem: Cassandre. Lastnica, nezakonska hči gospoda A. M. Cassandra, mi do večera, medtem ko srkava grenak ruski čaj, pripoveduje o svojem očetu, o podružnici, ki je propadla med recesijo leta 1935, pripoveduje, da njen polbrat še vedno živi, v Parizu, na Rue Dauphine, prepričana, da je dedoval Cassandravo zapuščino. Tam sem bila v ponedeljek, gospod je umrl lani, srčna kap, resnične zapuščine pa sploh ni bilo, le dolgovi pri krojaču in nekaj zvezkov pornografske literature. To je bilo tudi zadnje, kar mi je uspelo zvedeti, potem je neljubi včerajšnji dogodek pretrgal lov za Cassandrom. Začasno, seveda.

Provansalec se je odločil poračunati zajtrk. Zadnji cekini. Res bom zastavila ustnik.